

28 בספטמבר 2014

לכבוד
עו"ד דינה זילבר
המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
משרד המשפטים
בפקס: 02-6466766

שלום רב,

הנדון: הגבלות חדשות על תנועת רכבים פלסטינים בכביש 443

שלנו מיום 25.4.10, מיום 9.11.10 ומיום 18.8.11; שלכם מיום 9.5.10 ומיום 20.2.11

1. במכתבנו שבסימוכין פנינו אל המשנה ליועץ המשפטי דאז, עו"ד מלכיאל בלס, בנוגע להסדרי הבידוק בכביש 443, אשר פוגעים קשות בזכויות התושבים הפלסטינים באזור. זאת, על אף התחייבויות חוזרות ונישנות אשר הושמעו בפנינו בע"פ ובכתב,¹ לפיהן **צה"ל יאפשר את התנועה בכביש בכל שעות היממה, לרבות בשעות הלילה, באמצעות שתי נקודות בידוק, דרכן ניתן לעלות לכביש וארבע נקודות בידוק דרכן ניתן לרדת מהכביש.**

2. מאז אותה התכתבות ועד היום לא נעשה דבר לשיפור המצב. נהפוך הוא, לאחרונה הגיע לידינו מידע לפיו נערכו **שינויים לרעה** בהסדרי הבידוק באופן שפוגע קשות בזכויות תושבי האזור.

3. ממידע שנמסר לנו מפי תושבי הכפרים באזור ומתצפיות שערכנו במחסומים עולה, כי המחסומים בהם מתאפשרות עליה לכביש וירידה ממנו פועלים כדלקמן:

א. מחסום בית סירא (נקודת עלייה וירידה):

המחסום פתוח מחמש בבוקר ועד שמונה בערב ונסגר לתנועה בשעות הערב ובסופי השבוע. בשעות הלילה החיילים אינם ניצבים בנקודת הבידוק אלא במגדל השמירה ויורדים לפתוח את המחסום עת מגיע אליו רכב, לעיתים קרובות לאחר עיכובים רבים. הבדיקות ביציאה מהמחסום לכיוון כביש 443 הינן קפדניות מאוד, החל מבדיקת תעודת הזהות של הנהג והנוסעים ועד בדיקה גופנית יסודית על ידי החיילים בסמוך לרכב. לאחר הבדיקה הגופנית מבוצעת בדיקה של רישיונות הרכב וחיפוש דקדקני בתוך הרכב, שלעיתים אף כולל פתיחת מכסה המנוע ובדיקה של חלקים פנימיים בתוכו.

¹ בנוסף לתשובות שקיבלנו בכתב שבסימוכין, נערכה פגישה ביום 17.4.10 במשרדו של המשנה ליועץ המשפטי לשעבר, בה נאמר לנו על ידי אל"מ עופר הינדי, כי נקודות הבידוק תהיינה פתוחות 24 שעות ביממה במשך 7 ימים בשבוע, ולא יוטלו מגבלות על שעות המעבר. על התחייבות זו ובכללה פתיחה רציפה של המחסומים במהלך 24 שעות ביממה, שב וחזר מפורשות תא"ל ניצן אלון, מפקד אוגדת איו"ש לשעבר, בפגישתנו עמו ביום 3.1.2011.

ב. מחסום בית ע'ור א-תחתא (נקודת עלייה וירידה):

גם מחסום זה, בדומה למחסום בית סירא, פתוח מחמש בבוקר ועד שמונה בערב ונסגר לתנועה בשעות הערב ובסופי השבוע. גם שם בשעות הלילה החיילים אינם ניצבים בנקודת הבידוק אלא במגדל השמירה ויורדים לפתוח את המחסום רק כאשר מגיע אליו רכב, לעיתים קרובות לאחר עיכובים רבים.

בנוסף, מן העדויות שהגיעו לידינו עולה כי מחסום זה סגור לתנועת רכבים מסחריים שמבקשים להעביר סחורות בין הכפרים באזור. כך שכיום הדרך היחידה להעביר סחורות אל ומתוך הכפרים היא באמצעות שימוש בכבישים פנימיים המקשרים בין הכפרים. לדברי התושבים, כבישים ישנים וצרים אלה נמצאים במצב רעוע, מלאי מהמורות ובורות, מסבים נזק לרכבים, והנסיעה בהן ארוכה משמעותית יחסית לכביש 443. כך, למשל, בחורף האחרון נסגרו המנהרות העוברות תחת כביש 443 בשל הצפתן. במצב זה, תושבי הכפר ח'רבאת אלמסבאח שרצו לנסוע לעבודתם בבית עור תחתא, נאלצו לנסוע במשך יותר משעה וחצי במקום עשר דקות.

עוד נודע לנו כי מאז פתיחת המחסום נוהגים החיילים לעמוד בתחילת כביש מרקם החיים ולבצע בידוק לרכבים ולתושבים פלסטיניים, גם אם אלה אינם מתכוונים לנסוע דרך המחסום ולעלות לכביש 443.

על פי תצפיות שערכנו בשטח, הבידוק במחסומי העלייה לכביש 443 מחמיר במיוחד ואורך כעשרים דקות בממוצע. הבידוק נעשה לרוב על ידי חייל אחד בלבד, ללא קשר למספר הנוסעים או לגודלו ולתכולתו של הרכב. בידוק זה מהווה חסם אמיתי, נוסף, לשימוש בכביש על ידי פלסטינים.

נוסף על כך, בשני מחסומי העלייה לכביש נשים, נערות וילדות נבדקות גופנית בצורה יסודית, לרוב על ידי חיילים גברים, בשל היעדר חיילות במחסום זה. הבדיקה מתבצעת בסמוך לרכב, לעיני כל. למותר לציין כי בדיקה משפילה זו פוגעת בכבודן ובפרטיותן של הנשים והילדות.

ג. נקודת ירידה מהכביש בח'רבאת אלמסבאח:

נקודה זו אפשרה כניסת רכבים מכביש 443 לכיוון הכפרים, לרבות רכבים מסחריים ומשאיות שהובילו סחורה לתוך הכפרים. על פי המידע שנאסף בידינו, כניסה זו נסגרה באמצע פברואר 2014. ככל הידוע לתושבים איתם שוחחנו, הנקודה נסגרה בטענה שצה"ל רוצה למנוע הברחות לתוך הכפרים על ידי רכבים ישראליים, וכי כניסת הרכבים הפלסטינים תימשך כסדרה. הנקודה נשארה פתוחה למעבר פלסטינים למשך חודשיים ולאחר מכן נסגרה סופית. על פי עדות אחד התושבים הפלסטינים באזור, כאשר ביקש לרדת בנקודה זו, הגיע לכניסה ועמד בה כשעה וחצי מבלי שנראה כל חייל באופק.

ד. נקודת ירידה מהכביש בא טירה:

נקודה זו נסגרה באמצע חודש אפריל 2014, וככל הידוע לתושבים איתם שוחחנו, הנקודה נסגרה בטענה שיותקן בה "מחסום אינטרקום" והיא תיפתח מחדש, אך למעשה מאז ועד

היום נשארה סגורה. תושבי הכפר א-טירה נכנסים ויוצאים אל הכפר דרך כביש שתחילתו מבית עור א-פוקא, ממשיך מתחת לכביש 443 ומסתיים בכניסה הראשית של הכפר.

סגירת נקודות ירידה זו משמעה אילוף תושבי הכפרים הסמוכים, משאיות המובילות מסחר, קרובי משפחה ומבקרים לעשות דרך ארוכה הרבה יותר על מנת להגיע לכפרים הסמוכים לכביש 443.

בנוסף, בשל סגירת נקודות ירידה אלה ובהעדר מקומות מסודרים לחניית רכבים, משפחות הכפרים הסמוכים להן נאלצות להחנות את רכביהן בשולי הכביש ולעבור רגלית לשני הכיוונים תוך שהם מעמידים עצמם ונהגים אחרים בכביש בסכנה. בנוסף, מששבים בעלי הרכבים לרכבים, הם מגלים לא פעם כי נקנסו בשל העמדתו במקום אסור.

לסיכום נקודה זו, מן העדויות שנאספו עולה כי מתוך שתי נקודות עלייה לכביש וארבע נקודות ירידה ממנו לתוך הכפרים, רק שתי נקודות ירידה ושתי נקודות עלייה פעילות כיום, וגם הן פתוחות לתנועה רק בחלק מהיום ולא בכל שעות היממה כפי שהובטח.

4. בנוסף לפעילותם החלקית והלא סדירה של המחסומים, מספרים תושבי הכפרים באזור על הטרדות חוזרות ונשנות מצד חיילים, אשר מציבים לעיתים קרובות מחסומים ניידים בכניסות למנהרות המובילות מכביש 443 לכפרים ולהיפך, ומאלצים את התושבים לנסוע בכבישים הפנימיים הארוכים והמשובשים כדי להגיע למחוז חפצם. תושבים אחרים סיפרו שהם עוכבו בעת נסיעתם על הכביש למשך דקות ארוכות (ללא שנעשה להם כל בידוק), ולאחר מכן שוחררו לדרכם.

מניעת הגישה לרמאללה דרך כביש 443 - פגיעה קשה בזכויות תושבי הכפרים הסמוכים לכביש

5. עד לשנת 2000, עת החל צה"ל להטיל הגבלות על תנועת פלסטינים, השימוש העיקרי של פלסטינים בכביש 443 היה לצורך תנועה בין הכפרים שלאורכו לבין העיר רמאללה, שמהווה את המרכז העירוני היחיד באזור ותושבי הכפרים תלויים כמעט בכל היבטי חייהם. ברמאללה מצויים מרכזי תעסוקה ומסחר, בהם תלויה פרנסתם של תושבי הכפרים, שם בתי החולים והאוניברסיטאות, שם מרוכזים המשרדים הממשלתיים ושם גם מתגוררים רבים מקרובי משפחתם של תושבי הכפרים.

6. כך, למשל, בכפר בית ליקיא, מתגוררים כ-9000 תושבים. בכפר מתגוררים יותר מ-150 סטודנטים שלומדים באוניברסיטאות ברמאללה, כ-150 פקידים העובדים במשרדים השונים ברשות, כ-150 אנשי עסקים שלהם עסקים ברמאללה, כ-40 חקלאים שנוסעים לשווק את תוצרתם בשוק הסיטונאי, וכ-100 תושבים שנוסעים כול יום בתי חולים ומרפאות ומעבדות בעיר הגדולה.

7. מעבר ביתוניא, שהוצב על כביש ביתוניא – רמאללה, הינו הדרך הקצרה והנוחה ביותר לרמאללה מהכפרים דרך כביש 443. מזה מספר שנים, עם הקמת גדר הביטחון באזור, סגור מעבר ביתוניא

למעבר בני אדם ורכבים פרטיים, ומשמש אך ורק לצורך שינוע סחורות בין ישראל לבין איו"ש. כיום, כביש בית עור ביתוניא, המכונה כביש "מרקס חיים", הינו עורק התחבורה העיקרי שנותר לשימוש האוכלוסייה הפלסטינית באזור לצורך הגעה לעיר רמאללה.

8. איכותה של הדרך בכביש מרקס החיים ירודה ביותר: הכביש נסלל בתוך ההר, כך שהוא עובר בין שני קירות מסלע גבוהים. מאז שנפתח הכביש באפריל 2010 נסגר הכביש מספר פעמים בשל נפילות חלקי סלעים מההר משני הצדדים לאחר כל סופת גשמים, ובעבר אף פנינו אל ראש המינהל האזרחי עקב מקרה בו נסגר הכביש לתנועה בשל מפולות של סלעים גדולים ועפר במקומות שונים לאורך הכביש משני צידיו.² בזמנים בהם הכביש אינו שמיש נאלצים תושבי האזור המבקשים להגיע לעיר המחוז רמאללה או לביתוניא לנסוע בדרך חלופית ארוכה ומייגעת. דרך זו עוברת בתוך הכפרים, היא צרה, משובשת ומפותלת ולאורכה מהמורות ופסי האטה רבים.

9. בנוסף, כביש "מרקס החיים" רווי סיבובים ופיתולים, כמו גם ועליות וירידות חדות. מעבר לסיכון היומיומי הקיים בנסיעה בכביש בשל אופן סלילתו ומיקומו, וחרף תיקונים שנעשו בו בעקבות פנייתנו לעיל, נתגלו במהלך תצפיות עדכניות בכביש ליקויים רבים אשר מגבירים את הסכנה: אין תאורת לילה; אין תמרורים שמזהירים בפני סיבובים חדים או תמרורי מהירות; אין מעקה בטיחות בשני הצדדים וכן אין מעקה הפרדה בין שני הכיוונים. על כן, הנסיעה בו, במיוחד בשעות החשיכה, הופכת למסוכנת ביותר.

10. עוד יצוין, כי בעוד שכביש 443 הינו רב מסלולים ובטוח לנסיעה, בכביש מרקס חיים קיים אך ורק נתיב אחד לכל כיוון תנועה בכביש מרקס חיים, וכתוצאה נוצר עומס תנועה אדיר בשעות הבוקר ואחר הצהריים, עת נוסעים אלפים מתושבי הכפרים אל רמאללה ולהיפך.

11. לאור המצב שתואר לעיל, חסימתו הכמעט מוחלטת של כביש 443 בפני תנועת פלסטינים ובמיוחד לנוכח סגירתו של מעבר ביתוניא מכביש 443 לרמאללה, שוללת מתושבי האזור את השימוש העיקרי בכביש 443 ולמעשה הופכת אותו לכמעט חסר ערך עבורם.

12. שימוש בדרך החלופית (כביש מרקס החיים) עד לביתוניא ומשם לרמאללה, מביא להארכה משמעותית בזמן הנסיעה ולייקור עלותה. כך, למשל, במקום נסיעה של כרבע שעה (18 ק"מ) בתנאים בטוחים ונוחים על כביש 443, נאלצים תושבי הכפר בית סירא לנסוע כחצי שעה (22 ק"מ) בכביש מרקס החיים עד לביתוניא.

13. נסיבות אלה הביאו להתייקרות משמעותית במחירי הנסיעה. כיום, עלות הנסיעה בכביש מרקס החיים הינה כפולה ולעיתים אף יותר מעלות הנסיעה בכביש 443. ייקור הנסיעות באזור, התארכות הדרך והיותה קשה לנסיעה, הביאה רבים מתושבי הכפרים להפחית עד מאוד את הגעתם לרמאללה ולכפרי הסביבה. צעירי האזור, אשר ביקשו למצוא עבודה בעיר הגדולה או

² מכתבנו מיום 5.4.12 בעניין סכנות בטיחותיות חמורות בכביש "מרקס חיים" בין בית עור אל פוקא לביתוניא.

ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה, נאלצו לעזוב את בתיהם ולעבור לגור ברמאללה, בדירות או בבתים שכורים. ביקורים וקשרים חברתיים עם אנשי הסביבה - שהיו קודם לכן עניין של יום ביומו - התמעטו ביותר. מפגשים משפחתיים מתרחשים בעיקר בתקופת החגים.

14. את שירותי הבריאות מקבלים תושבי הכפרים שסביב כביש 443 ברמאללה. הדרך הארוכה והרעועה בכביש מרקם החיים לבית החולים ולמתקנים רפואיים אחרים ברמאללה פוגעת בנגישות תושבי הכפרים לשירותים אלו ובמקרי חירום אף עלולה לסכן חיים. כתוצאה מקשיי התנועה ומעליית מחירי הנסיעה לרמאללה נאלצים חולים רבים, הזקוקים לטיפולים באופן שוטף, לוותר עליהם – באופן חלקי, ולעתים אף כליל.

15. שלילת האפשרות להגיע דרך כביש 443 ישירות אל רמאללה בפני תושבי הכפרים ובפני פלסטינים בכלל מקשה מאוד גם על האפשרות של תושבי הכפרים באזור לרכוש מוצרים חיוניים – אם בשל העלות הגבוהה כתוצאה מהבאתם בדרכים החלופיות המשובשות, ואם בשל המורכבות הלוגיסטית הכרוכה בכך. העלויות הגבוהות, יחד עם הקושי שנוצר בהעברתה של התוצרת החקלאית מהכפרים לרמאללה, הביאו להוצאות כספיות גדולות לרבים מתושבי הכפרים, ובמיוחד לאלה שמסתמכים על חקלאות לפרנסתם.

16. לסיכומו של דבר, חופש התנועה של פלסטינים על כביש 443, נפגע וצומצם עוד יותר במהלך השנים מאז פתיחתו. כיום עולה מן הנעשה בשטח, כי גם השימוש המועט שבמועט בכביש אינו מתאפשר הלכה למעשה, כתוצאה מפעילותם החלקית והבלתי סדירה של המחסומים בנקודות העלייה לכביש, השבתת נקודות הירידה מהכביש, וכן בשל אופן ומשך הבידוק. יתרה מכך, כביש "מרקם החיים" אינו מהווה תחליף סביר לכביש 443.

17. מציאות זו איננה נותנת ביטוי אמיתי וממשי לרוח הדברים בפסיקת בג"ץ. כפי שנאמר בפסק הדין, כביש 443 נועד מלכתחילה לשפר את הקשר התחבורתי בין הכפרים ולהעלות את רמת הבטיחות בתנועה; וכי הכביש, שלצורך הרחבתו הופקעו קרקעות מתושבי האזור, נועד על-פי הגדרתו להבטיח את צרכי האוכלוסייה המקומית (פסקה 26 לפסק דינו של השופט פוגלמן).

18. הסדרי הבידוק הנוכחיים, יחד עם מצבו הרעוע של כביש מרקם החיים, מאיינים את יכולתם של התושבים לנוע בכביש באופן שיאפשר להם לעשות בו שימוש אמיתי, וממשיכים לפגוע, פגיעה שמחמירה עוד יותר לנוכח ההגבלות החדשות עליהן עמדנו מכתבנו זה, במרקם חייהם התקין של הפלסטינים המתגוררים בסמוך לכביש. ברי כי המצב הנוכחי עומד בניגוד מוחלט לחובותיו של המפקד הצבאי לפעול לטובת האוכלוסייה המקומית. כדברי השופט פוגלמן בפסק הדין: "המפקד הצבאי אמנם מוסמך להטיל מגבלות תנועה מכוח חובתו לשמור על הסדר הציבורי והביטחון בצירי התנועה באזור... עם זאת, בחינת סמכותו של המפקד הצבאי בהקשר הנדון נערכת **בשים לב**

לתוצאה הנובעת מהטלת המגבלות ולא מתוך התמקדות בבחינת המניעים להטלת המגבלות בלבד" (ההדגשות הוספו, פסקה 26 לפסק דינו של השופט פוגלמן).

19. ויודגש, כי אף אם כביש מרקם החיים היה מהווה חלופה ראויה לנסיעה בכביש 443, הרי שלנוכח סגירת מעבר ביתוניא, נשלל למעשה השימוש העיקרי של תושבי הכפרים הסמוכים לכביש – גישה נוחה, בטוחה ומהירה לעיר המחוז רמאללה.

20. לנוכח האמור לעיל אנו פונים אליך כי תפעלי ללא דיחוי לבצע את השינויים הבאים :

- א. לוודא כי מחסומי העלייה לכביש 443 יהיו פתוחים ללא כל הגבלה ולאורך כל שעות היממה, וכי מחסומי הירידה מהכביש שנסגרו ייפתחו מייד.
- ב. להגביר את כמות כוח האדם במחסומי העלייה לכביש 443 על מנת לצמצם ככל האפשר את משך הזמן הנדרש לבידוק.
- ג. להציב חיילות במחסומי העלייה לכביש 443 אשר יבצעו את הבדיקות הגופניות בנשים ובילדות.
- ד. לפתוח את מעבר ביתוניא לצורך מעבר ישיר ומהיר לרמאללה. בהקשר זה נבקש לחזור ולהבהיר כי הגם שבג"ץ לא הורה למשיבים לפתוח את המעבר, הרי שהותרת סגירתו על כנה, כפי שפורט בהרחבה לעיל, שוללת מתושבי האזור את השימוש העיקרי בכביש 443 ולמעשה הופכת אותו לכמעט חסר ערך עבורם.

כן נבקשך לשוב ולשקול פתיחת נקודות נוספות, שיאפשרו תנועת כלי רכב פלסטינים בכביש 443, באופן שיגשים את רוח פסיקת בג"ץ ויאפשר לתושבים הפלסטינים באזור לעשות שימוש בכביש בהתאם לצרכיהם האמיתיים.

21. נודה לתשובתך המהירה על מנת לייתר פנייה לערכאות המשפטיות.

בכבוד רב ובברכה,
שרונה אליהו חי, עו"ד

העתקים :

האלוף ניצן אלון, מפקד כוחות צה"ל באיו"ש
האלוף יואב מרדכי, מתאם פעולות הממשלה בשטחים
תא"ל תמיר ידעי, מפקד אוגדת איו"ש
עו"ד אסנת מנדל, מנהלת מחלקת הבג"צים, פרקליטות המדינה
אל"מ דורון בן ברק, היועץ המשפטי לאיו"ש